

Oponentský posudek disertační práce

Autor: Mgr. Radovan Vlha

Oponentka práce: doc. PhDr. Natalia Ivašina, CSc.

Historie cyrilometodějské misie s vytvořením prvního slovanského spisovného jazyka je v zásadě dobře známá a jistým ustáleným způsobem je i pojmána v odborné literatuře. Spolu s tradičním výkladem ale některé epizody historie této misie znovu interpretují nové generace badatelů. K jedněm z velice důležitých otázek patří i problém počátků vzdělanosti a tradice prvních vzdělávacích center na území Velké Moravy. Právě důraz na tuto problematiku činí disertační práci Radovana Vlhy zvláště aktuální. Nezpochybnitelnou hodnotou disertačního výzkumu je široký kulturní a historický kontext, v němž je zkoumána osvětová činnost slovanských učitelů, jejich žáků a předchůdců.

V disertační práci, jejímž cílem je analýza specifik vzdělávání na Velké Moravě, se ukazuje, že Cyril nebyl jen talentovaným žákem vynikajících byzantských učenců, ale on sám se stal vzorem učitelství své doby. Konstantin a Metoděj sestavili písmo a položili základy písemné kultury, ale také založili školu, což zabezpečilo zachování slovanské etnokulturní tradice po celé tisíciletí. U nich nalézáme také počátky slovanské liturgie a staroslověnštiny, počátky překladové a vzdělávací tradice – vše to, bez čeho by další rozvoj slovanské kultury nebyl možný. Autor rovněž zcela správně zdůrazňuje, že misie probíhala na území již christianizovaného národa.

Autor v disertaci připomíná, že Konstantin a Metoděj po vytvoření písma překládali texty do staroslověnštiny, vyučovali a seznamovali místní obyvatelstvo s křesťanstvím a legislativou. Proto jsou právem nazýváni Učitelé slovanských národů. Nejzajímavější kapitoly jsou ty, v nichž autor pojednává o osvětové činnosti Konstantina a Metoděje, specifikách výuky a také o vzdělávacích centrech na Velké Moravě (kapitoly 8.–11.). Významná je desátá kapitola (Počátky a projevy vzdělanosti), v níž autor zdůrazňuje, že výuka na

Velké Moravě zahrnovala nejen čtení a psaní, ale i hudbu, liturgii, způsoby aplikace práva, ovládání řemesel – především těch, jež jsou spojená s výrobou knih. S tím souvisí i to, že cyrilometodějská tradice se na rozdíl od západní vyznačovala tím, že ústní kázání, církevní liturgie a vzdělávání ve školách probíhaly ve staroslověnštině. Důležitým objevem disertační práce jsou závěry o možné lokalizaci vzdělávacích center na území Velké Moravy (kapitola 11).

Spolehlivost provedeného výzkumu je ve značné míře podmíněna dostatečně rozsáhlým okruhem pramenů. Závěry disertace vycházejí z analýzy písemných pramenů, archeologických artefaktů, údajů materiální i duchovní kultury. Je třeba vyzdvihnout autorovu vynikající znalost lingvistické i historické literatury, vztahující se k tématu.

Je známo, že největší zásluha Konstantina a Metoděje spočívá v přípravě žáků, následovníků díla osvícení slovanských národů. Činnosti žáků je věnována 12. kapitola (Postcyrilometodějské období), v níž je bohužel cyrilometodějská tradice představena jen fragmentárně – především v Čechách a v Bulharsku. Připomíná se ovšem také možné působení žáků v Polsku a na Kyjevské Rusi. V tomto případě se některá pozitiva disertační práce stávají i negativy – rozsáhlá problematika disertačního výzkumu neumožnila zcela vyčerpávajícím způsobem a do hloubky tuto otázku vyřešit.

Zcela správné jsou závěry sedmé kapitoly o řeckých, latinských a starohornoněmeckých vlivech na jazyk překladů Konstantina a Metoděje. Obecně je známo, že staroslověnská slovní zásoba se obohacovala na základě slovanských dialektů, v nichž překladatelé žili, především jde o tak zvané „moravismy“. Spolu s tím ovšem některá fakta potřebují zpřesnit – například Frisinské zlomky jsou spojeny s územím Panonie, ne Moravy (s. 57), o čemž svědčí slovinské jazykové prvky ve všech třech zlomcích.

Podle mého názoru je nejnapadnutelnější pasáží práce kapitola věnovaná analýze školních prací ze soutěže související s oslavami 1150. výročí misie Konstantina a Metoděje. Závěry analýzy studentských prací jsou dost povrchní,

nedostačující jsou rovněž závěry o tom, že cyrilometodějská problematika neztrácí na aktuálnosti a vyvolává zájem i u současných žáků. Domnívám se, že analýza žákovských soutěžních prací – část jich je uvedena v přílohách – by mohla být podrobnější. Mohly by být rovněž uvedeny další efektivní způsoby zpětné vazby (feedback). Přínosná by byla také analýza internetových zdrojů, především těch, jež mohou být doporučovány žákům ke studiu.

Z hlediska metodologie autor zcela správně vychází z existujících písemných pramenů a jevů materiální kultury a mnoha materiálů týkajících se vzdělávacího systému v sousedních zemích. Zvláštní pozornost je udělena Byzanci a specifikům vzdělávání v byzantské říši (kapitoly 5. a 6.), neboť byzantské křesťanství, formované pod silným vlivem pozdní antiky a její metafyziky, mělo specifické duchovní i sociální rysy.

Mgr. Radovan Vlha zpracoval aktuální téma týkající se počátků vzdělávání na území Velké Moravy, došel k důležitým závěrům o zvláštностech vzdělávání na Velké Moravě a v sousedních zemích. Autor prokázal nejen vynikající znalost lingvistické, historické a archeologické literatury, ale i orientovanost v komplikovaných problémech paleoslavistiky. Je nutno vyzdvihnout i didaktické zaměření disertační práce. Ještě jednou bych ráda podtrhla celkovou vyrovnanost a celistvost autorovy koncepce, informativnost textu a úspornost výkladu.

Náměty k diskusi:

1. V čem spočívá paradox osvětové činnosti Konstantina a Metoděje? Tato myšlenka se objevuje ve vědeckých dílech, ale její zapojení do kontextu disertační práce není zcela jasné.
2. Autor by měl okomentovat nedostačující analýzu školních prací zaslaných do soutěže ve spojení s oslavami výročí misie Konstantina a Metoděje.
  - a) Co přesně se dá usuzovat z analýzy textů ohledně znalostí žáků?

b) Existují u žáků nějaké chybné stereotypy spojené s cyrilometodějskou misí? Pokud ano, jak se má k tomu postavit školské vzdělávání, nač při probírání látky zvláště upozornovat?

3. Lze považovat za prokázanou existenci církevních škol na území Velké Moravy před příchodem Konstantina a Metoděje?

Závěr:

Doktorand prokázal schopnost odborně zpracovat lingvistickou, historickou a pedagogickou tematiku s přesahem do kontextu didaktického. Text splňuje po obsahové i formální stránce nároky kladené na práci v závěru doktorského studia.

Práci doporučuji k obhajobě.

Doporučuji dále, aby byl po úspěšné obhajobě Mgr. Radovanu Vlhovi přiznán titul Ph.D.

V Minsku 2. října 2013

Doc. PhDr. Natalia Ivašina, CSc.